

«بررسی نظام تشریفات و آداب دیپلماتیک در ایران عصر قاجار (۱۲۱۰-۱۳۴۴.ه.ق)»

تألیف:

دکتر سید مسعود سید بنگدار

مهاجر کمالوند

www.ketab.ir

مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی

تهران - ۱۴۰۰

فهرست نویسی

سرشناسه: سید بنکدار، سید مسعود، ۱۳۶۰-؛ کمالوند، مهناز.
عنوان و نام پدیدآور: بررسی نظام تشریفات و آداب دیپلماتیک در ایران عصر قاجار (۱۲۱۰-۱۳۴۴ ق.)؛ تألیف سید مسعود سید بنکدار/ مهناز کمالوند؛ [ایران] مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، اداره چاپ و انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۲۸۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۶۱-۹۹۵-۲
بها: ۵۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
موضوع: آداب دیپلماتیک-ایران
موضوع: ایران-تاریخ-قاجاریان، ۱۱۹۳-۱۳۴۴ ق.
شناسه افزوده: کمالوند، مهناز، ۱۳۷۳-
شناسه افزوده: ایران، وزارت امور خارجه، مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
شناسه افزوده: ایران، وزارت امور خارجه، اداره چاپ و انتشارات.
رده بندی کنگره: JZ ۱۴۳۶
رده بندی دیویی: ۳۹۹/۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۳۳۰۹۲

بررسی نظام تشریفات و آداب دیپلماتیک در ایران عصر قاجار (۱۲۱۰-۱۳۴۴ ق.)

تألیف: دکتر سید مسعود سید بنکدار (عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه آصفهان)؛ مهناز کمالوند
چاپ اول: ۱۴۰۰
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
ویراستار ادبی: سمیره کریمی
صفحه‌آرایی: سینما سعیدی
هماهنگی امور نشر: بیتا طهرانیان

صفحه‌آرایی، طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

اداره چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقای، چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه
تلفن: ۲۲۸۳۲۵۶۵، ۲۲۲۹۷۰۲۹، نمابر: ۲۲۸۳۲۵۶۵
فروشگاه شماره ۱: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقای
تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲
فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، ساختمان ناشران، طبقه همکف پلاک ۱۶/۲۲
تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۹۰۳۱۵، ۰۲۱-۶۶۹۵۲۲۹۰، تلفن همراه: ۰۹۳۵۹۳۰۴۳۷۱

فهرست مطالب

۷.....	پیشگفتار.....
۱۱.....	فصل اول- ماهیت سیاسی و فرهنگی نظام تشریفات.....
۱۱.....	درآمد.....
۱۳.....	بخش اول: ماهیت نظام تشریفات.....
۱۴.....	بخش دوم: تاریخچه تشریفات در ایران.....
۱۵.....	۱. آیین پذیره و استقبال در ایران.....
۱۶.....	۲. آیین باریابی در ایران.....
۱۷.....	۳. آداب تشریفات در ایران باستان.....
۲۰.....	۴. آداب تشریفات در دربار خلافت.....
۲۰.....	الف. تشریفات مراسم استقبال و پذیره در دربار خلافت.....
۲۱.....	ب. نحوه پذیرایی از سفرا و شرفیابی در دربار خلافت.....
۲۳.....	ج. آداب ارسال سفیر از دارالخلافه.....
۲۴.....	۵. آداب تشریفات در ایران سده‌های میانه.....
۲۷.....	۶. آداب تشریفات از عصر مغول تا صفویه.....
۲۸.....	الف. آیین سلام در عصر مغول.....
۳۰.....	ب. نحوه پذیرایی در عصر مغول.....
۳۱.....	ج. رفتار مغولان با سفرای خارجی.....
۳۳.....	د. تگشمیشی و اولجایمیشی.....
۳۴.....	هـ. مراسلات و مکاتبات بین‌المللی مغولان.....
۳۴.....	۷. آداب تشریفات در عصر تیموریان و ترکمانان.....
۳۶.....	۸. آداب تشریفات در عصر صفوی.....
۳۷.....	الف. مناصب درگیر با تشریفات در عصر صفوی.....
۴۱.....	ب. آداب استقبال از سفیر در عصر صفوی.....
۴۲.....	ج. آداب پذیرایی از سفیران در دوره صفوی.....
۴۶.....	۹. آداب تشریفات در عصر افشار و زند.....
۴۷.....	بخش سوم: جایگاه تشریفات در نظام بین‌الملل.....
۴۹.....	- تعیین حق تقدم رؤسای نمایندگی‌ها در کنگره وین ۱۸۱۵.....

جمع‌بندی ۵۰

فصل دوم- تشکیلات و مبانی نظری آداب دیپلماتیک در عصر قاجار ۵۳

درآمد ۵۳

بخش اول: نگاهی بر روابط خارجی ایران در عصر قاجار ۵۴

بخش دوم: تعیین درجات سفرا و مأمورین سیاسی خارجی در ایران ۵۷

- اعضای هیأت‌های نمایندگی سیاسی و درجه آن‌ها ۵۸

بخش سوم: تشکیلات دیپلماتیک در عصر قاجار ۵۹

الف. مشاغل و مناصب نظام تشریفات ۵۹

- مناصب تشریفاتی دربار ۶۰

- مناصب نظامی تشریفات ۶۴

- ملازمان درباری در مراسم تشریفاتی ۶۶

- مناصب خدماتی تشریفات ۷۰

ب. نهادها و سازمان‌های دیگر با تشریفات ۷۱

- وظایف تشریفاتی وزیر امور خارجه ۷۴

بخش چهارم: مبانی نظری نظام تشریفات در عصر قاجار ۷۴

الف. قراردادهای تشریفاتی ایران و دول خارجی ۷۴

۱. قرارداد تشریفاتی ایران و روس ۷۴

- عهدنامه ترکمانچای ۷۶

- سواد عهدنامه تشریفات ایلچیان و سفرا ۷۷

- اختلافات تشریفاتی ایران و روس پس از عهدنامه ترکمانچای ۷۸

ب. قراردادهای تشریفاتی ایران و فرانسه ۸۲

ج. قرارداد تشریفاتی ایران و انگلیس ۸۳

د. قرارداد تشریفاتی ایران و آمریکا ۸۳

هـ. دستورالعمل‌های تشریفاتی ۸۴

جمع‌بندی ۸۵

فصل سوم- تشریفات و آداب دیپلماتیک در دربار قاجار ۸۷

درآمد ۸۷

بخش اول: مسافرت نمایندگان خارجی در ایران ۸۹

- تأمین هزینه‌ها و اخراجات سفر ۹۰

بخش دوم: تشریفات استقبال و پذیره نمایندگان خارجی ۹۲

الف. گروه‌های استقبال‌کننده ۹۸

۹۸.....	۱. نظامیان و سواران سپاه.....
۹۸.....	۲. اشراف و بزرگان.....
۹۹.....	۳. اتباع خارجی و نمایندگان دولت‌های مقیم.....
۱۰۱.....	۴. اصناف و لوطیان.....
۱۰۱.....	۵. غلامان و فراشان.....
۱۰۲.....	۶. گدایان و درویشان.....
۱۰۲.....	ب. نحوه انجام مراسم استقبال.....
۱۰۹.....	بخش سوم: نحوه اقامت و خوش آمدگویی به نمایندگان خارجی.....
۱۱۴.....	بخش چهارم: ملاقات و دیدارهای رسمی دربار.....
۱۱۴.....	الف. تعیین وقت شرفیابی.....
۱۱۴.....	۱. خرافه‌اندیشی، تفأل، استخاره.....
۱۱۵.....	۲. رسم انتظار در تشریفات ایران.....
۱۱۶.....	۳. اعتقادات مذهبی.....
۱۱۷.....	ب. تشریفات شرفیابی نمایندگان خارجی به حضور شاه قاجار.....
۱۲۸.....	ج. مراسم و مناسبت‌های درباری.....
۱۲۸.....	۱. سلام عید نوروز.....
۱۳۳.....	بخش پنجم: نوع پوشش و لباس رسمی در تشریفات عصر قاجار.....
۱۳۸.....	- مسئله کفش و کلاه.....
۱۴۶.....	بخش ششم: تشریفات ایاب و ذهاب نمایندگان خارجی.....
۱۴۷.....	بخش هفتم: میهمانی‌ها و نحوه پذیرایی از نمایندگان خارجی.....
۱۴۸.....	۱. میهمانی‌های عمارت سلطنتی.....
۱۵۰.....	۲. تشریفات کاخ شاهزادگان.....
۱۵۲.....	۳. تشریفات میهمانی‌های خوانین و اشراف.....
۱۵۹.....	الف. آداب قلیان کشیدن.....
۱۶۰.....	ب. آداب غذا خوردن.....
۱۶۴.....	ج. آداب پذیرایی با قهوه.....
۱۶۴.....	۴. تشریفات حضور در اردوگاه‌ها و شکارگاه.....
۱۶۷.....	۵. تشریفات ملاقات با وزیر امور خارجه.....
۱۶۸.....	۶. تشریفات حرم سرا.....
۱۶۹.....	۷. تشریفات دیدوبازدید سفارتخانه‌ها.....
۱۷۲.....	۸. تشریفات مرخصی و بدرقه نمایندگان خارجی.....
۱۷۳.....	۹. تشریفات ارسال و بازگشت سفرای ایرانی.....
۱۷۵.....	جمع‌بندی.....

۱۷۷	فصل چهارم - احترامات تشریفاتی
۱۷۷	درآمد
۱۷۷	بخش اول : شلیک گلوله برای ادای احترام
۱۷۸	بخش دوم: آداب دست‌دادن در تشریفات دیپلماتیک
۱۷۹	بخش سوم: مبادله هدایا و پیشکش‌ها
۱۸۱	الف. هدایای اروپاییان به دربار ایران
۱۸۱	۱. هدایای تقدیمی به شاه:
۱۸۵	۲. هدایای تقدیمی به شاهزادگان
۱۸۵	۳. هدایای تقدیمی به صدراعظم
۱۸۵	ب. پس فرستادن هدایا
۱۸۶	ج. پیشکش‌ها و هدایای ایرانیان
۱۹۱	د. پس گرفتن هدیه
۱۹۲	بخش چهارم: تشریفات اعطای نشان و مدال
۱۹۸	بخش پنجم: تعارفات لفظی و اعطای القاب
۲۰۰	- اعطای القاب
۲۰۱	بخش ششم: تشریفات مکاتبه و ارسال پیام
۲۰۵	- انواع نامه‌های دیپلماتیک
۲۰۵	۱. استوارنامه (معرفی‌نامه)
۲۰۶	۲. نامه فراخواندگی
۲۰۷	۳. نامه‌های درخواست ملاقات
۲۰۸	۴. نامه‌های تبریک و تسلیت
۲۱۰	بخش هفتم: تشریفات سوگواری
۲۱۱	الف. فوت نماینده خارجی مقیم
۲۱۲	ب. عزای مربوط به دولت فرستنده
۲۱۳	بخش هشتم: سرگرمی‌ها و هنرهای نمایشی
۲۱۴	الف. موسیقی در تشریفات قاجار
۲۱۷	ب. هنرهای نمایشی
۲۲۵	بخش نهم: آیین تشریفات پرچم در عصر قاجار
۲۲۷	بخش دهم: علل و عوامل ناکارآمدی نظام تشریفات در عصر قاجار
۲۲۷	۱. روحیه تجددخواهانه و ترقی‌جویانه ناصرالدین‌شاه
۲۲۷	۲. غرور و احساس برتری صاحب‌منصبان
۲۲۸	۳. رواج ضعف و زوال اخلاقی در دربار

۲۲۹	۴. عدم آگاهی از دستورالعمل‌های تشریفات بین‌الملل
۲۳۱	۵. دخالت‌ها و رقابت‌های قدرت‌های استعماری در مسئله تشریفات
۲۳۱	جمع‌بندی
۲۳۳	نتیجه
۲۳۵	فهرست منابع
۲۵۱	ضمائم
۲۶۷	پیوست‌ها

فهرست اشکال

- شکل ۱-۳: امارت اسب‌دوانی واقع در باغ‌شاه در عصر ناصرالدین‌شاه..... ۱۰۵
- شکل ۲-۳: مراسم تشریفات استقبال در خارج از شهر..... ۱۰۹
- شکل ۳-۳: مهمان‌خانه‌ای که در خارج از شهر قم ساخته شده بود..... ۱۱۲
- شکل ۴-۳: مراسم سلام..... ۱۲۲
- شکل ۵-۳: سلام حضور در شمس‌العماره..... ۱۲۸
- شکل ۶-۳: شرفیابی وزرای خارجه با کالسکه جهت عید نوروز به دربار ناصرالدین‌شاه..... ۱۲۹
- شکل ۷-۳: اسباب مجلس تحویل عید نوروز در عصر ناصرالدین‌شاه..... ۱۳۳
- شکل ۸-۳: شرفیابی سرهارفورد جونز به حضور فتحعلی‌شاه..... ۱۳۷
- شکل ۹-۳: نقاشی از سرجان‌ملکم، سرگور اوزلی و سرهارفورد جونز با جوراب‌های قرمز..... ۱۴۰
- شکل ۱۰-۳: شرفیابی یرمولف سفیر روس به حضور فتحعلی‌شاه..... ۱۴۱
- شکل ۱۱-۳: سفیر روس در تهران..... ۱۴۶
- شکل ۱۲-۳: سفرای روس در ملاقات با عباس‌میرزا..... ۱۵۲
- شکل ۱۳-۳: ملاقات عباس‌میرزا با یاسکویچ..... ۱۵۲
- شکل ۱۴-۳: میزهای پذیرایی دربار قاجار عصر ناصرالدین‌شاه..... ۱۵۷
- شکل ۱۵-۳: سفره‌های غذای درباری در عصر قاجار..... ۱۶۲
- شکل ۱۶-۳: پیشخدمت‌ها و مجمع‌های غذا..... ۱۶۴
- شکل ۱۷-۳: سرپرده شاه در شکارگاه..... ۱۶۶
- شکل ۱۸-۳: سرپرده شاه در اردوگاه..... ۱۶۶
- شکل ۱۹-۳: شارژدافر فرانسه در شکارگاه سال ۱۳۰۷ هـ.ق..... ۱۶۷
- شکل ۲۰-۳: جلسه دیدار و مذاکره مقام‌های ایرانی و نمایندگان اروپایی در سال ۱۳۲۷ هـ.ق..... ۱۷۱
- شکل ۲۱-۳: نقاشی کلنل کلمباری از سفرای روسیه، انگلستان و فرانسه در ایران عصر محمدشاه قاجار..... ۱۷۲
- شکل ۱-۴: نشان‌های مخصوص خارجی‌ان در عصر ناصرالدین‌شاه..... ۱۹۷
- شکل ۲-۴: نگاره‌ای از کاشی‌کاری‌های زیر ایوان اصلی ساختمان شمس‌العماره کاشی‌ها اجرایی از گروه موزیک نظامی را نشان می‌دهند..... ۲۲۳
- شکل ۳-۴: اجرای مراسم‌های نمایشی روز سلام عید نوروز در میدان ارگ (کشتی‌گیری و بندبازی)..... ۲۲۴
- شکل ۴-۴: اجرای هنرهای نمایشی در مراسم سلام سبز میدان ارگ تهران..... ۲۲۴

پیشگفتار

پیدایش دیپلماسی زائیده نیاز انسان‌ها و جوامع بشری از ابتدای تاریخ تاکنون است. جوامع گوناگون، برای تأمین نیازهای امنیتی، معیشتی و منزلتی نیازمند ارتباط با دیگر جوامع هستند که این نیاز به پیدایش نهاد دیپلماسی و ظهور مناصبی به‌عنوان سفیر، نماینده و دیپلمات انجامیده است. از این زاویه، دیپلماسی از قدیمی‌ترین اقدامات، تعاملات و حرفه‌های بشری است.

در گذشته، نحوه مسافرت و انجام مأموریت سفیران و تشریفات استقبال و پذیرایی از آن‌ها در هر کشوری مطابق عرف و عادات محلی و متناسب با سیاست روز و درجه و مقام هر سفیر تغییر می‌کرد. با گسترش ارتباطات بین‌المللی و برقراری سفارتخانه‌های مقیم، به مرور زمان و در عمل، در روابط بین دولت‌ها با سفیران و سفارتخانه‌های مقیم و همچنین در روابط بین سفیران با یکدیگر، بعضی قواعد عرفی که ناشی از ضرورت و یا ادب و تراکت بود، به وجود آمد. ولی این قواعد یکسان نبود و دولت‌ها، برحسب بزرگی و عظمت سیاسی و قدرت نظامی و یا درجه خویشاوندی که سلاطین آن‌ها با هم داشتند، برای خود امتیازی قائل بودند و سفیران آن‌ها در دربارهای دیگر موقع احترامات، تشریفات، مصونیت‌ها و معافیت‌های خاصی نسبت به سفیران دیگر بودند و همین امتیازات خصوصی و توقعات، در عمل موجب آشفتگی روابط و اختلافات و گاه منازعات بین دولت‌ها و یا سفیران آن‌ها می‌شد. بنابراین از جانب سران دولت‌ها اقدام‌هایی در زمینه یکسان‌کردن و تدوین قواعد مربوط به دیپلمات‌ها صورت گرفت که نهایتاً به تنظیم نظامنامه تقدم مأمورین دیپلماتیک در عهدنامه وین ۱۸۱۵ م/ ۱۲۳۰ ه‍.ق انجامید. در واقع پس از این عهدنامه، ابتدا در کشورهای اروپایی و سپس در سایر کشورها از جمله ایران به تدریج رسوم خاصی برقرار شد و به شکل نسبتاً واحدی درآمد.

در ایران تجربه آداب تماس با بیگانگان از عهد صفوی در قالب نحوه پذیرایی و مذاکره و تشریفات جلوس یا پاسخ به سفارت‌ها کمابیش روشن بود، اما در ایران پس از عهد صفوی کمتر کسی در مسیر هماهنگی با قواعد نظام بین‌المللی و ایجاد سازوکاری مدوّن با دنیای پیرامون گام برمی‌داشت. شروع نفوذ آداب اروپایی به ایران، به اوایل دوره قاجار، یعنی زمانی که ایران به‌طور جدی وارد صحنه سیاست بین‌الملل شد و عرصه رقابت میان روس و انگلیس گردید، بازمی‌گردد. در

این دوره دلیل ارتباط دیپلماتیک با سایر دول اروپایی و تأسیس کنسولگری‌ها و سایر اماکن سیاسی این ممالک در ایران، همچنین سفرهای برخی از پادشاهان این سلسله به کشورهای اروپایی، آداب و آیین تشریفات ممالک اروپایی در سطوح درباری و سپس در میان قاطبه اقدار جامعه (قشر مرفه و رجال درباری) نیز نفوذ یافت. با این تفاوت که گرچه شاهان قاجار به مثابه حاکمان مستبد رفتار می‌کردند، در قبال برخی از آداب تشریفات که جنبه دموکراتیک داشت، میانه خوبی نداشتند و از سوی دیگر مردم نسبت به برخی از آداب مرسوم در غرب که با تعالیم اسلامی و روحیات ملت متمدن و مسلمان ایران سازگار نبود، یا تفوق فرهنگی غرب را به ذهن متبادر می‌ساخت، مقاومت می‌کردند و طرد می‌نمودند؛ اما پاره‌ای از آداب غربی که با دین و فرهنگ و روحیات خاص ایرانیان عنادی نداشت، از جمله سهولت و سادگی مکاتبات اداری، حذف عناوین و القاب طولانی مقامات در مکاتبات، رعایت جداول زمانی در دیدارهای رسمی و سایر تغییرات در بوروکراسی دولتی، به تدریج مقبول و مرسوم شد.

سرآغاز شکل‌گیری نظام تشریفات در عصر قاجار را می‌توان از پیوست تشریفات عهدنامه ترکمانچای مابین ایران و روس دانست که به علت عدم تمکین سفرای روس در برابر سنت‌های دیپلماتیک ایران و اهمیت زیاد این تشریفات ظاهری، برای ایرانیان برقرار گردید.

همچنین تکامل تشکیلات دیپلماتیک قاجاری را باید در سال ۱۲۹۷ ه.ق/ ۱۸۸۰ م، مصادف با آغاز دوره دوم وزارت میرزاسعیدخان، جستجو کرد و بدین‌جهت حائز اهمیت است که مدون شدن دستگاه دیپلماسی قاجاری از آن زمان آغاز شد و برای اولین بار نظامنامه‌هایی برای روشن‌شدن تکلیف وزارت امور خارجه تدوین گردید.

پژوهش حاضر در نظر دارد، ضمن بررسی تاریخچه‌ای از آداب سفارت و پذیره مسافرت در طول تاریخ ایران، به مطالعه روند تحولات آداب دیپلماتیک در ایران عصر قاجار پرداخته و موضوعاتی نظیر روند تدوین دستورالعمل‌های تشریفات و صورت عهدنامه‌های تشریفات بین ایران و دولت‌های خارجی، تأسیس وزارت امور خارجه به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد مرتبط، آیین‌ها و مراسم استقبال و پذیره سفر، نوع نگاه سفرنامه‌نویسان و اتباع خارجی به آداب تشریفات ایرانیان و درنهایت تأثیر این جریان‌ها در روابط سیاسی ایران با دول خارجی را مورد مطالعه و پژوهش قرار دهد.

امروزه عدم آشنایی کافی با آداب، اصول و تشریفات روابط بین‌الملل به‌ویژه نزد نهادهای دولتی که نقش مهمی در برقراری این ارتباطات ایفا می‌کنند، گاهی موجب شده است در برقراری ارتباطات مطلوب، اشتباه و سردرگمی رخ دهد.

تشریفات، بخش مهمی از روابط دیپلماتیک است، از آن به عنوان تسهیل‌کننده کار دیپلمات‌ها یاد کرده و معتقدند که تشریفات به ملاقات‌ها، مذاکرات، ضیافت‌ها، مسافرت‌ها و دیدوبازدیدها جنبه رسمی می‌دهد. بنابراین مطالعه پیشینه‌ای از نهاد تشریفات در راستای تکامل و پیشرفت مبانی و اصول تشریفاتی دیپلماتیک از اهمیت زیادی برخوردار است.

عصر قاجار به‌عنوان پل ارتباطی تاریخ دیپلماسی قدیم ایرانی با عصر جدید و به‌عنوان نقطه عطفی در روابط بین‌المللی ایران با سایر دول خارجی در قرن نوزدهم، در انسجام‌یافتن مبانی آداب دیپلماتیک به سبک ایرانی نقش به‌سزایی داشت. این عصر از چند جهت در تاریخ دیپلماسی ایران حائز اهمیت است: ابتدا از جهت تألیف نخستین دستورالعمل‌های تشریفاتی و تعریف و توضیح اصطلاحات دیپلماتیک، همچنین از جهت تأسیس نخستین وزارت امور خارجه و احداث کنسولگری‌ها و سفارتخانه‌ها و دیگر مواردی از این قبیل؛ بنابراین مطالعه آن برای پیشینه تاریخ دیپلماسی و روابط خارجی ایران ضروری خواهد بود. همچنین آگاهی درست و عمیق از تاریخچه تشریفات و آداب مذاکره برای دیپلمات‌ها که اداره‌کننده امور خطیر روابط سیاسی بین‌المللی هستند، از ضروریات اولیه و مبانی بنیادی محسوب می‌شود.

پژوهش حاضر به‌عنوان اولین اثر جامع از لحاظ مطالعات اسنادی در رابطه با موضوع تاریخ دیپلماسی در عصر معاصر حائز اهمیت است. در واقع طرح‌روایی دقیق‌تر از گزارش‌های تاریخی در رابطه با پیشینه نظام تشریفات و آداب و سنت‌های ایرانیان در روابط خارجی، ویژگی متمایز و ارزشمند پژوهش موردنظر خواهد بود. ارزش محتوایی این پژوهش در دستیابی به جنبه‌های پنهان‌های از روابط خارجی و تحلیل مجدد مراودات سیاسی از دیدگاهی جدید خواهد بود که نقش تشریفات و دستورالعمل‌های فی‌مابین دولت ایران با دول خارجی را پررنگ‌تر بررسی می‌کند.

شیوه پژوهش حاضر تاریخی و به شکل توصیفی و تاحدودی تحلیلی و مبتنی بر اسناد، سفرنامه‌ها و منابع تاریخی عصر قاجار است. روش جمع‌آوری داده‌ها در این تحقیق به‌صورت کتابخانه‌ای و تطبیق و تحلیل منابع موجود، به‌خصوص منابع اصلی بوده است. در این تحقیق تاریخی پس از جمع‌آوری اطلاعات لازم، به سازمان‌دهی اطلاعات و تجزیه و تحلیل و سرانجام استنتاج آن‌ها پرداخته شده است. مهمترین بخش منابع در این تحقیق، اسناد و نسخ خطی همچنین کتب دست‌اول به‌ویژه سفرنامه‌ها هستند که نقش اساسی در تحلیل و تبیین جایگاه نظام تشریفات در سطح بین‌الملل داشته‌اند. جهت تأکید بر اهمیت سفرنامه‌ها، به تحلیل کاربرد هر سفرنامه در بررسی‌های این تحقیق پرداخته شده است و به ضمیمه پژوهش حاضر الصاق گردیده است.^۱

این کتاب نتیجه مطالعات و پژوهش صورت گرفته در دانشگاه اصفهان می‌باشد. لذا از تمامی مسئولان کادر پژوهشی، دست اندرکاران مجموعه کتابخانه ها و مراکز علمی آن دانشگاه که ما را در تهیه و تدوین این اثر یاری نمودند، کمال تقدیر و تشکر را دارد.